
UDK 808.62-15

372.880.862

Stručni članak

Prihvaćeno 14.05.1998.

Vesna Požgaj Hadži
Filozofski fakultet, Ljubljana, Slovenija

Marija Smolić
Institut za Slavistiku
Sveučilište u Klagenfurtu
Austrija

NACRT VJEŽBENICE "FONETSKE VJEŽBE IZ HRVATSKOG JEZIKA"

SAŽETAK

U članku je predstavljen nacrt vježbenice za izgovor hrvatskog jezika namijenjene učenju standardnog izgovora. Mogla bi se primjenjivati u nastavi hrvatskog jezika kao materinskog i hrvatskog jezika kao stranog. Riječ je o otvorenom tipu vježbenice s vježbama za glasove, naglaske i vrednote govornog jezika te opisima akustičkih i artikulacijskih obilježja hrvatskih glasova.

Premda su zamišljene kao vježbe za hrvatski jezik kao materinski i kao strani za odrasle, mogle bi se didaktički/metodički prirediti i za niže razrede učenika hrvatskoga jezika u domovini i inozemstvu.

Ključne riječi: standardni izgovor, hrvatski jezik, nastava stranih jezika

---

UVOD

Treba li učiti standardni izgovor stranog i materinskog jezika?

Različite se sredine različito odnose prema standardnom jeziku i izgovoru u javnoj i privatnoj uporabi. Sjetimo se francuskog jezičnog prostora: u njemu je vladanje standardnom govornom i pisanom normom nezaobilazna činjenica društvenog uspjeha. Jedan od pionira sociolingvistike Basil Bernstein (1971) promatravši u svojim istraživanjima odnose između jezika i društva, utvrdio je da je u Engleskoj besprijekorno ostvarivanje jezičnih i izgovornih normi u komunikaciji preduvjet društvenog uspona. Time je potvrdio društvenu spoznaju koju je prije toga i Bernard Shaw umjetničkim sredstvima pokazao u *Pigmalionu*. Na njemačkom govornom području odnos prema javnoj uporabi standardnog jezika u standardnom izgovoru nije jedinstven. Dok je u Njemačkoj standardni jezik u standardnom izgovoru uobičajen i cijenjen, u Švicarskoj u javnoj govornoj komunikaciji prednost imaju lokalni govori odnosno dijalekti, dok se pisani standard u načelu ne razlikuje od općenjemačkog standarda. I u Austriji je napose na fonetskoj razini dijalektalno obojeni razgovorni jezik uobičajen u javnoj komunikaciji, dok se svih razina standarda pridržavaju samo profesionalci.

Riječ je dakle o različitu vrednovanju standardnog jezika i izgovora u različitim sredinama. Upravo vrednovanje standarda određuje njegov status u obrazovnom procesu. Pozornost se posvećuje onim slojevima standarda koje jezična zajednica "ocjenjuje" kao nužne u javnoj komunikaciji.

Pokušamo li, doduše bez empirijskih dokaza, formulirati svoje promatranje statusa standardnog izgovora u hrvatskoj javnoj i poluprivatnoj komunikaciji, ne možemo se oteti dojmu da je standardni izgovor ograničen na malo profesionalaca. Čini se da dijalekatske i sociolekatske značajke govornog jezika u javnoj komunikaciji nisu samo znak neprevladane regionalne pripadnosti govornika, nego da redovito nose svoja socijalna, napose prestižna značenja. Standardna se norma u obrazovnom procesu prilično temeljito i dosljedno uči na gramatičkom i leksičkom polju, ali se fonetika gotovo posve zanemaruje.

Status neutralnog standardnog izgovora u hrvatskoj bi javnoj uporabi jezika trebalo tek ispitati sociolingvistički dobro koncipiranim istraživanjem. Čini se da bi vježbenica fonetskih vježbi iz hrvatskog jezika popunila prazninu u nastavi hrvatskog jezika kao materinskog i kao stranog. Činjenica je naime da razvijena znanstvena fonetika u Hrvatskoj u nastavi materinskog jezika nema zavidnog didaktičkog/metodičkog odjeka, a u nastavi stranih jezika komunikacijski je pristup također doveo do zanemarivanja fonetske razine jezika u usporedbi s drugim jezičnim razinama (Horga, 1993; Pavić, 1989).

U nastavi hrvatskog jezika kao materinskog (od osnovne škole pa do fakulteta) učenju pravilnoga izgovora posvećuje se minimalna pozornost. Pravilan izgovor hrvatskog jezika kao materinskog uče samo oni kojima će to biti zvanje (spikeri, glumci itd.) i logopedi.

Pri tome treba istaknuti da se učenje izgovora stranog jezika ne smije svoditi na učenje "različnih" glasova jer to ne daje dobre rezultate - neadekvatna realizacija "sličnih" glasova vodi do neadekvatne realizacije "različnih" glasova. Korekcijom fonetskih grešaka više se ne bave ni fonetičari ni metodičari; ona se, kako kaže Nataša Desnica-Žerjavić (1993), uglavnom svodi na uklanjanje i ispravljanje najgrubljih interferencija koje ometaju komunikaciju. Empirijski je dokazano da se fonetske greške javljaju u svim fazama učenja stranoga jezika te da se u usporedbi s drugim jezičnim razinama teže ispravljavaju i otklanjaju. Ako se ne vlada glasovnim sustavom stranoga jezika, moguće je pogrešno razumijevanje koje otežava komunikaciju. U svakodnevnom govoru međutim i nepravilno izgovorena riječ može biti razumljiva, jer u jezičnom kontekstu ima dovoljno zalihosnih elemenata. Premda je tolerancija prema govornicima naučenog jezika obično velika, optimalno svladavanje stranog jezika uključuje i fonetsku razinu.

DOSADAŠNJI UDŽBENICI FONETSKIH VJEŽBI ZA HRVATSKI JEZIK

Jedini udžbenik za učenje izgovora hrvatskoga jezika izašao je davne 1955., a autori su mu Stjepan Ivšić i Miroslav Kravar (1955). Riječ je o seriji vježbi u izgovoru i intonaciji srpsko-hrvatskoga, ruskog, francuskog, engleskog, njemačkog, talijanskog i slovenskog jezika s recitacijama (urednik Petar Guberina, tadašnji direktor Instituta za fonetiku), tj. o prvom pokušaju primjene rezultata opće fonetike u učenju izgovora više jezika. Svrha je tečaja bila u obliku vježbi, sastavljenih od pomno odabranih riječi, rečenica i vezanoga teksta dati primjer književnog izgovora hrvatskog jezika. Tečaj je bio namijenjen s jedne strane učenicima srednjih škola i studentima te samoucima, a s druge strane strancima koji uče hrvatski jezik.

Vježbama je obuhvaćen izgovor u najširem smislu riječi: od glasova, naglasaka, intonacije i recitacije. U izgovoru glasova npr. prvo se daju najkraći podaci o artikulaciji glasa, onda se opisuje slušni dojam u usporedbi s drugim jezicima (većinom s ruskim, njemačkim, engleskim i francuskim) i napokon se navode mjesna odstupanja (tipične pogreške u izgovoru određenoga glasa) te individualna odstupanja od književnog izgovora. Slično se postupa i u drugome dijelu (akcenatske vježbe), a u trećemu se dijelu daju osnove rečenične fonetike. Novost su tečaja srpsko-hrvatskog jezika na pločama u ono vrijeme bile recitacije (5 prozних tekstova i 3 pjesme) u kojima je ostvarena sinteza svih elemenata jezičnoga izraza: glasa, naglasaka, ritma, tempa i intonacije.

Budući da ovom prigodom govorimo o hrvatskom i slovenskom jeziku u kontaktu, spomenimo i to da su u istoj seriji 1961. godine izašle vježbe u izgovoru i intonaciji za slovenski jezik autora Jože Toporišiča.¹

¹ Jože Toporišič: *Slovenski jezik na pločama. Izgovor i intonacija s recitacijama*, Institut za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 9, Zagreb, 1961. Za razliku od hrvatskog jezika koji nema nijedan ortoepski priručnik, slovenski jezik ima tradiciju u priručniku Mirka Rupla: *Slovensko pravorečje*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1946.

NACRT VJEŽBENICE

1. Namjena

Na osnovi rezultata kontrastivnog proučavanja jezika u kontaktu,² rezultata eksperimentalnog istraživanja sistemskih pogrešaka hrvatskog i slovenskog jezika (Požgaj Hadži, 1994), pedagoškog iskustva te najnovijih spoznaja u teoriji nastave stranih jezika namjeravamo sastaviti "*Fonetske vježbe iz hrvatskog jezika*". Vježbenica će biti namijenjena ispravljanju pogrešaka u hrvatskom standardnom izgovoru kod govornika hrvatskoga jezika i stranaca koji uče hrvatski. Mogla bi se koristiti u srednjim školama i na fakultetima (filozofski fakultet, akademija za kazalište, film i umjetnost, studij defektologije) u Hrvatskoj te u kroatističkoj nastavi u inozemstvu. Mogu je upotrebljavati i samouci.

2. Opća koncepcija

Riječ je o otvorenom tipu vježbenice. Sastojala bi se od niza vježbi za glasove, naglaske i vrednote govornog jezika. Vježbama se postupno osvješčuju fonetski elementi: izgovor glasova, logatoma, riječi, rečenica i vezanoga teksta. Osnovni spoznajni postupak u učenju izgovora hrvatskog jezika jest spontana i svjesna imitacija (Skljarov, 1993) nastavnikova izgovora ili imitacija snimljenih vježbi. Spontana imitacija jest doslovno oponašanje izgovora bez dopunskih informacija, svjesna pak imitacija uključuje zornost (npr. oponašanje izgovora uz pokazivanje slike artikulacije glasa), usporedbu po različnosti glasova u hrvatskom i stranom jeziku te analizu, tj. izdvajanje nekih dijelova iz cjeline (npr. hrvatsko ć studenti kojima je slovenski jezik materinski izgovaraju kao srednje č, dok ih nastavnik ne upozori na razliku u izgovoru, ili npr. Zagrepčani i Dalmatinci koji također ne razlikuju č i ć).

Vježbe se temelje na situaciji ili tekstu koji se prezentira na različite načine. Provode se u različitim fazama nastavnog sata (od motivacije nadalje), različitim metodama (artikulacijska metoda, metoda jezičnog laboratorija, metoda fonoloških opozicija, verbotonalna metoda) i u različitim oblicima nastavnog rada (frontalni rad, skupni rad ili rad u parovima, a naročito individualni rad studenata). Izbor i redosljed vježbi prepušten je kreativnosti nastavnika koji ih bira prema tipu pogreške i metodi kojom provodi korekciju.³

² Ovdje mislimo prvenstveno na rezultate kontrastivnih proučavanja jezika u kontaktu u sklopu projekata Zavoda za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (YSCECP, ZESCCP, Petojezični kontrastivni projekt) te istraživanja Zagrebačke fonetske škole.

³ Npr. ako polazimo od učenja izgovora hrvatskoga jezika govornika kojima je materinski jezik slovenski, kao jedna od najprepoznatljivijih pogrešaka jest izgovor glasa *l*. Uvježbavanje ispravnog izgovora počinjemo logatomima, nastavljamo izgovorom riječi u kojima će se glas *l* pojavljivati u različitim položajima. Kada je

Vježbenica bi sadržala vježbe za sve glasove hrvatskoga jezika, naglaske i vrednote govornog jezika s nužnim akustičkim i artikulacijskim podacima o hrvatskim glasovima. Time bi vježbenica bila dobro polazište za niz kontrastivnih dodataka, u kojima bi se uspoređivalo glasovne sustave dvaju jezika u kontaktu i upozoravalo na razlike među njima. Razlike među sustavima najčešće su naime uzrokom pogrešaka u učenju stranoga jezika.

ZAKLJUČAK

Vježbenica bi poboljšala nastavu korekcije izgovora hrvatskoga kao materinskog jezika prvenstveno npr. u logopediji i omogućila bi korekciju dijalektalnih fonetskih osobina. Bila bi korisna u ispravljanju pogrešaka stranaca koji uče hrvatski jezik. Kratki fonološki opisi pojedinih jezika u kontaktu (dadaci uz vježbenicu) poboljšali bi nastavu hrvatskoga jezika kao stranog, naročito na fakultetskoj razini koja je uopće jako zanemarena.

Isti tip vježbenice, ali s vježbama primjerenim nižoj dobi učenika, trebali bismo za hrvatski jezik u osnovnoj školi (posebice za niže razrede). Ta bi se vježbenica koristila u ispravljanju izgovora materinskog jezika (logopedija) i u učenju standardnog izgovora materinskog jezika u dijaspori (uz kontrastivne dodatke za pojedine jezike).

Trebalo bi se i dalje baviti problemima učenja i ispravljanja izgovora u nastavi/učenju hrvatskog jezika kao materinskog (pisanje ortoepskog priručnika) i hrvatskog jezika kao stranog. Kao što su prije 40-tak godina paralelno nastajale vježbenice za učenje izgovora pojedinih jezike, zašto da tako ne bude i danas; usporedno s vježbenicom hrvatskoga jezika moglo bi se sastaviti i vježbenicu slovenskoga jezika, koja bi i te kako dobrodošla studentima slovenistike na hrvatskim fakultetima.

LITERATURA

- Bernstein, Basil.** (1971). *Class, Codes and Control*. London.
- Desnica-Žerjavić, Nataša.** (1993). *Načela fonetske korekcije ili: razlika između "istih" glasova hrvatskog i francuskog jezika*. U: *Strani jezici*, 22, 2, 126-131.
- Đorđević Branivoj.** (1984). *Gramatika srpskohrvatske dikcije*. Beograd.
- Hewings, Martin.** (1993). *Pronunciation Tasks (Student's Book i Teacher's Book)*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Horga, Damir.** (1993). *Fonetika i učenje stranih jezika*. U: *Zbornik savjetovanja "Trenutak sadašnjosti u učenju jezika"*. (Ur. Marin Andrijašević i Yvonne Vrhovac), Zagreb, 53-60.
- Ivšić, Stjepan - Kravar, Miroslav.** (1955). *Srpsko-hrvatski jezik*. Institut za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 4, Zagreb.

- Pavić, Zlata.** (1989). *Fonetika i njeno mjesto u poodmaklim fazama učenja stranog jezika*. U: Zbornik savjetovanja "Fonološki i fonetski aspekti govorenog jezika". (Ur. Damir Horga), Zagreb, 179-183.
- Požgaj Hadži, Vesna.** (1994). *Sistem i korekcija govornih grešaka studenata hrvatskoga jezika kojima je slovenski jezik materinski*. Zagreb, (doktorska disertacija).
- Skljarov, Miho.** (1993). *Teorija i praksa u nastavi stranih jezika*. Školska knjiga, Zagreb.
- Toporišič, Jože.** (1961). *Slovenski jezik na pločama, Izgovor i intonacija s recitacijama*. Institut za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, sv. 9, Zagreb.
-

Vesna Požgaj Hadži
Faculty of Philosophy, Ljubljana, Slovenia

Marija Smolić
Institut for slavic languages
University of Klagenfurt
Austria

**"PHONETIC EXERCISES FOR CROATIAN LANGUAGE",
A WORKBOOK PROJECT**

SUMMARY

The article introduces a project for a workbook on pronunciation of the Croatian language, designed as learning practice of standard pronunciation. The book is meant for native speakers learning Croatian as their mother tongue, as well as for foreign students learning Croatian as L2. We are dealing with a modern type of workbook including, on one hand, exercises on speech sounds, stress, values of spoken language, and, on the other hand, a description of acoustic and articulatory features.

The exercises are mainly intended for native speakers and adult foreign language learners, however, they can be modified didactically and methodologically so as to apply to lower level learners of Croatian within homeland and abroad.

Key words: *standard pronunciation, Croatian language, teaching foreign languages*
